

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำถามที่ว่าความดีที่แท้จริงเพียงอย่างเดียวในโลกนี้คือ “เจตนาดี” เท่านั้น เจตนาดีเป็นสิ่งที่ดีที่ปราศจากเงื่อนไข เป็นสิ่งดีในตัวเอง เปรียบเหมือนเพชรที่ส่องแสงเรืองรองได้ด้วยตัวของมันเอง เขาเขียนไว้ว่า “ไม่มีสิ่งใดที่สามารถคิดถึงได้ในโลกนี้ หรือแม้แต่ในโลกอื่น ที่จะอาจเรียกได้ว่าดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากเจตนาดี”^๑

แนวคิดของค่านิยมในทางจริยศาสตร์เป็นหน้าที่ที่พึงทำ (Deontology) ซึ่งถือว่าหน้าที่เป็นความคิดรวบยอดพื้นฐานทางจริยศาสตร์ ไม่ใช่เป็นอันตวิทยา (Teleology) ซึ่งถือเอาจุดหมายปลายทางเป็นความคิดรวบยอดพื้นฐานทางจริยศาสตร์ โดยค่านิยมที่ว่ากระทำต่าง ๆ ของบุคคลนั้นมีแรงจูงใจอยู่เพียง ๒ ประการเท่านั้น คือหน้าที่ (Duty) และผลประโยชน์ส่วนตัว (Self – Interest) ดังนั้นการกระทำต่าง ๆ จึงต้องมีแรงจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่างนี้ ความสำนึกในหน้าที่ (a Sense of Duty) จึงเป็นแรงจูงใจที่ดีทางศีลธรรมเพียงประการเดียวเท่านั้น ส่วนการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวนั้นไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ทางศีลธรรม ค่านิยมได้อธิบายกฎจริยธรรมในทฤษฎีจริยศาสตร์ของเขาโดยใช้มโนทัศน์ “หน้าที่” เป็นแกนหลัก โดยเขามักจะกล่าวถึงกฎจริยธรรมโดยใช้คำว่าหน้าที่ (duty) แทนเสมอ ค่านิยมกล่าวว่า “ฉะนั้นหลักข้อแรกของจริยธรรมก็คือการกระทำที่จะมีค่าทางศีลธรรมจะต้องเกิดจากหน้าที่ หลักข้อที่สองก็คือค่าทางศีลธรรมของการกระทำที่เกิดจากหน้าที่นั้นมีได้อยู่ที่จุดหมายที่ต้องการจะบรรลุ แต่อยู่ในคติพจน์ประจำใจ (maxim) ที่ก่อให้เกิดการกระทำนั้น”^๒

^๑Immanuel Kant , *Groundwork for the Metaphysics of Morals* , trans by Allen W. Wood , (London : Yale University Press , 2002) p. 9

^๒ เนื่องน้อย บุญเนตร , *จริยศาสตร์ตะวันตก ค่านิยมลัทธิ ฮอบส์ ฟอร์ด ชาร์ลส์* , (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๕) หน้า ๔๑

หน้าที่ทางศีลธรรมตามแนวคิดของค่าน้ำที่ควรกระทำไปตามกฎศีลธรรมซึ่งปราศจากเงื่อนไข เป็นไปตามเหตุผลในตัวมนุษย์ที่ให้ทำตามกฎสากล หน้าที่ทางศีลธรรมใด ๆ จะต้องได้มาจากหลักข้อเดียวนี้ ดังนั้นกฎแห่งการกระทำใด ๆ จะถือเป็นหลักศีลธรรมข้อหนึ่งขึ้นมาได้ จะต้องอยู่ในเกณฑ์ข้อนี้ คือกฎนั้นจะต้องถือเป็นกฎสากลได้ ถ้ากฎใดขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของมันเอง ก็ถือเป็นกฎทางศีลธรรมไม่ได้ จึงเป็นเหตุผลของคำกล่าวของค่าน้ำที่ว่าให้ทำในสิ่งซึ่งสามารถตั้งเจตน์จำนงค์ให้เกิดขึ้นของเรากลายเป็นกฎสากลของธรรมชาติ สำหรับค่าน้ำ การกระทำตามหน้าที่นั้นจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึกใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์หรือความรู้สึกในด้านดีหรือร้ายก็ตาม เช่นความเมตตากรุณา ความโกรธหรือเกลียดชัง เขากล่าวไว้ว่า

มีคนจำนวนมากที่เอื้ออารีและไม่เห็นแก่ตัวโดยกำเนิด เขามีความสุขที่ได้เพื่อแผ่ความสุขให้แก่ผู้อื่น แต่ข้าพเจ้าก็บอกกล่าวว่า ความเอื้ออารีนี้แม้จะน่าชื่นชมและตรงกับหน้าที่ แต่ก็ไม่มีค่าทางจริยธรรมอย่างแท้จริง ... แต่สมมติว่าในใจของคน ๆ หนึ่งเต็มไปด้วยความทุกข์ของตนเองจนไม่มีความเอื้ออารีที่จะเหลือให้แก่ผู้อื่น และสมมติว่าเขาจะช่วยคนอื่นได้ แต่เนื่องจากเขามีทุกข์ของตัวเองมากอยู่แล้ว จึงไม่มีกะจิตกะใจที่จะเอื้อเพื่อผู้อื่น คราวนี้มาสมมติว่าเขาคนที่สามารถแยกตัวเองออกจากความเฉยเมยนี้ได้ และกระทำการช่วยเหลือผู้อื่นโดยปราศจากแรงกระตุ้นและความรู้สึกใด ๆ นั่นก็เป็นครั้งแรกที่การกระทำของเขามีค่าทางจริยธรรมอย่างแท้จริง”

อีกประการหนึ่งคุณค่าที่เกิดจากการทำหน้าที่ทางศีลธรรมนั้น ค่าน้ำกล่าวว่ามันไม่เกี่ยวข้องกับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำหรือคาดหมายว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น และไม่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจที่จะก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้คาดหมายไว้ เขากล่าวว่า “ฉะนั้นค่าทางศีลธรรมของการกระทำมิได้ขึ้นอยู่กับผลที่เราคาดหมายว่าจะเกิดจากการกระทำ และไม่ขึ้นอยู่กับ

กับกฎแห่งการกระทำใดซึ่งมีแรงจูงใจที่เกี่ยวพันกับผลของการกระทำที่คาดไว้^๕ เพราะผลต่าง ๆ เหล่านี้ อาจบังเกิดขึ้นได้โดยสาเหตุอื่นโดยไม่อาศัยเจตจำนงของสิ่งซึ่งมีเหตุผล^๔

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า หน้าที่ทางศีลธรรมในทัศนะของค่านาก็คือหน้าที่ที่สอดคล้องกับกฎที่เป็นสากล นั่นคือเป็นกฎที่ตายตัวเด็ดขาด ไม่ขึ้นกับเงื่อนไข ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่าง ๆ และมนุษย์ต้องปฏิบัติตามกฎสากลนี้โดยไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของความรู้สึกใด ๆ ทั้งสิ้น

คำว่า “ศีลธรรม” มีความหมายตรงกับคำว่า “ธรรมวินัย” ในพุทธปรัชญา ดังที่ทรงตรัสไว้แก่พระอานนทีในคราวที่ใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “อานนทฺ ธรรมและวินัยใดที่ตถาคตแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไป”^๕ ซึ่งมีข้อสังเกตคือ “ธรรม” เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงแสดงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่าความจริงตามธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในตัวของมันเอง พระพุทธองค์เพียงแต่ทรงแสดงความจริงของธรรมชาตินั้นแก่มนุษย์ ส่วน “วินัย” เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักปฏิบัติแก่มนุษย์เพื่อจุดมุ่งหมายสองประการคือ ๑. เป็นแนวทางปฏิบัติเบื้องต้นเพื่อเข้าถึงธรรม (อาทิพรหมจรรย์) ๒. เป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันในสังคม (อภิสงฆาจาร) ดังนั้นในทัศนะของพุทธปรัชญาแล้ว ศีลธรรม (ธรรมวินัย) จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของมนุษย์ (พรหมจรรย์) ที่มีความเชื่อในแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้จะต้องปฏิบัติตาม

ในแง่ของกฎศีลธรรมนั้นพระพุทธองค์ตรัสไว้ในเรื่อง “กฎแห่งกรรม” ซึ่งจัดเป็นเรื่องที่สำคัญในพุทธปรัชญาเถรวาท กฎแห่งกรรม คือกฎของการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ดังพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่ เจตนานั้นแหละคือตัวกรรม บุคคลลงใจแล้ว จึงกระทำ ด้วย

^๔เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก ลันท์ มิลล์ ฮอบส์ ริดส์ ชาร์ท, หน้า ๔๕

^๕ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔

กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ”^๖ เจตนาจึงเป็นความตั้งใจหรือตั้งใจที่จะกระทำความและเป็นตัวกรรมด้วยในขณะเดียวกัน และกรรม (การกระทำ) นั้นจะต้องมีผลที่เกิดขึ้นเสมอ (วิบากกรรม) ดังนั้นในทัศนะพุทธปรัชญานั้นการกระทำใด ๆ จึงต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นด้วย และผลที่เกิดขึ้นจะสมควรแก่เหตุ นั้นเสมอและแน่นอน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อวิเคราะห์หาคำตอบว่าหน้าที่ทางศีลธรรมของค้ำหนัและของพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะอย่างไร ? และพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีทัศนะอย่างไรต่อหน้าที่ทางศีลธรรมตามแนวคิดของค้ำหนั ?

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหน้าที่ทางศีลธรรมของค้ำหนั
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหน้าที่ทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ทางศีลธรรมของค้ำหนัตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ หน้าที่ทางศีลธรรมของค้ำหนัเป็นอย่างไร ?
- ๑.๓.๒ หน้าที่ทางศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอย่างไร ?
- ๑.๓.๓ เพื่อทราบหน้าที่ทางศีลธรรมของค้ำหนัตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

หน้าที่ทางศีลธรรมของค้ำหนั หมายถึง สิ่งที่มนุษย์จะต้องพึงทำตามคำสั่งเด็ดขาดที่มาจากกฎศีลธรรมแบบปรนัยอันเป็นสากลโดยมีเจตนาดีซึ่งเป็นความดีที่แท้จริงเพียงสิ่งเดียวในโลกนี้เป็นพื้นฐานในการทำหน้าที่

^๖อง, ฅฤก (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๓๓

เจตนาดี หมายถึง ความมุ่งหมายที่จะกระทำการจากความสำนึกในหน้าที่ และความสำนึกในหน้าที่นั้นเกิดมาจากเหตุผลซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนความเคารพในกฎศีลธรรม เป็นสิ่งที่ดีในตนเองอย่างสมบูรณ์และปราศจากเงื่อนไข

แรงจูงใจ หมายถึง สิ่งที่เป็นเหตุกระตุ้นให้เกิดการกระทำ มี ๒ อย่าง คือแรงจูงใจจากความสำนึกในหน้าที่ และแรงจูงใจจากอารมณ์ความรู้สึก

หน้าที่ทางศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง สิ่งที่พุทธบริษัทจะพึงปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งในส่วนที่เป็นข้อแนะนำและพระบัญญัติที่เป็นข้อห้าม โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การดับทุกข์

กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎแห่งการกระทำและผลของการกระทำมี ๓ อย่างคือ การกระทำที่ดี การกระทำที่ชั่ว และการกระทำที่ไม่ดีไม่ชั่ว ซึ่งสัมพันธ์กันอยู่กับเจตนา

เจตนา หมายถึง ความมุ่งหมายใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นตัวกรรม มี ๓ อย่าง คือ เจตนาที่เป็นกุศล เจตนาที่เป็นอกุศล เจตนาที่เป็นกลาง

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสาร

เนืองน้อย บุณยเนตร สรุปเรื่องความสามารถของมนุษย์ที่จะรู้กฎศีลธรรมและเรื่องของเจตนาดีไว้ใน “จริยศาสตร์ตะวันตก ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ทร”^๖ ว่า ทฤษฎีศีลธรรมของค้านท์มีความเกี่ยวข้องกับการแบ่งแยกโลกเป็นโลกปรากฏและโลกที่จริงแท้ในตัวเอง โดยค้านท์มองมนุษย์ว่ามีส่วนที่อยู่ในโลกจริงแท้ซึ่งเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับความสามารถทางเหตุผลของมนุษย์ มนุษย์ในส่วนนี้มีอิสระ เป็นอธิปไตย เป็นจุดหมายในตัวเอง มีศักดิ์ศรีเหนือสิ่งที่อยู่แต่ในโลกปรากฏเท่านั้น ความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์อยู่ที่ความสามารถในการรู้กฎศีลธรรม และยอมให้กฎนั้นมากำหนดหลักการกระทำของตน และกฎศีลธรรมจะต้องเป็นกฎคำสั่งเด็ดขาดไม่มีเงื่อนไข คำทางศีลธรรมของการกระทำของมนุษย์มิได้อยู่ที่การกระทำภายนอก แต่อยู่ที่เจตนาอันทำให้เกิด

^๖เนืองน้อย บุณยเนตร จริยศาสตร์ตะวันตก ค้านท์ มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ทร, หน้า ๕๖

การกระทำ เจตนาดังกล่าวต้องเป็นเจตนาดีที่เป็นอิสระจากเหตุปัจจัยทางจักรกล เป็นเจตนาที่เกิดจากพลังของเหตุผล

มานพ รักการเรียน ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ทางศีลธรรมของค่าน้ำไว้นในหนังสือ “มนุษย์กับการใช้เหตุผล จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์” (Man, Reasoning, Ethics and Aesthetic)^๔ ว่า ๑. การกระทำที่ถูกต้อง คือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี ๒. การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี คือการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ ๓. การกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่คือการกระทำที่เกิดจากเหตุผล ๔. การกระทำที่เกิดจากเหตุผล คือการกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม

ค่าน้ำได้พยายามสร้างกฎศีลธรรมไว้ดังนี้ ๑. จงทำตามหลักที่ท่านสามารถตั้งเจตจำนงให้กลายเป็นกฎสากล ๒. จงอย่าปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ในฐานะของเครื่องมือ แต่จงปฏิบัติในฐานะที่เขาเป็นเป้าหมายในตนเอง ๓. จงปฏิบัติในฐานะที่เป็นสมาชิกของอาณาจักรแห่งเป้าหมาย

ในเจล วอร์เบอร์ตัน (Nigel Warburton) ผู้เขียนเรื่อง “ประวัติศาสตร์ปรัชญาฉบับกระทัดรัด” (A Little History of Philosophy)^๕ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับเรื่องคติบท (Maxim) มีความโดยสรุปว่า ค่าน้ำเชื่อว่าสิ่งที่ทำให้เราเป็นมนุษย์ซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่น คือการที่เราสามารถคิดไตร่ตรองและใคร่ครวญทางเลือกของเราได้ เราไม่ได้แค่ปฏิบัติตนด้วยสัญชาตญาณ แต่ด้วยรากฐานของเหตุผล ค่าน้ำเรียกสิ่งนี้ว่า “คติบท” (Maxim) ที่ทำให้เราทำสิ่งต่าง ๆ คติบทคือหลักการที่เป็นรากฐานซึ่งเป็นคำตอบสำหรับคำถามว่าทำไมเราทำอย่างนั้น ? ค่าน้ำเชื่อว่าคติบทที่รองรับการกระทำของเราคือสิ่งเดียวที่มีความหมายอย่างแท้จริง เขากล่าวว่า เราควรปฏิบัติตนตามคติบทที่มีความเป็นสากล การที่สิ่งหนึ่งจะเป็นสากลได้นั้น หมายความว่ามันต้องเป็นสิ่งที่นำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ซึ่งมีความหมายว่าเราควรทำแต่สิ่งที่จะสมเหตุสมผลเท่านั้น สำหรับใครก็ตามที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกับเรา และเราต้องถามตัวเองว่า หากทุกคนทำเช่นนั้นแล้วจะเกิดอะไรขึ้นอยู่เสมอ อย่าสร้างข้อยกเว้นสำหรับตัวเราเอง ค่าน้ำคิดว่าในแง่ของการปฏิบัติ สิ่งนี้ หมายถึง

^๔มานพ รักการเรียน. มนุษย์กับการใช้เหตุผล จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์ (Man, Reasoning, Ethics and Aesthetics), (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัฒนาฯ, ๒๕๔๕.)

^๕ในเจล วอร์เบอร์ตัน. ประวัติศาสตร์ปรัชญาฉบับกระทัดรัด, แปลโดย ปราบดา หยุ่น และรติพร ชัยปิยะพร

การที่เราไม่ควรใช้ผู้อื่น แต่ควรปฏิบัติต่อเขาด้วยความเคารพ ยอมรับในความเป็นสิทธิในการปกครองตนเอง (autonomy) ของผู้อื่น และยอมรับความสามารถของของพวกเขานี้ในฐานะปัจเจกชน

ไมเคิล เจ แซนเดล (Michael J. Sandel) ผู้เขียน “ยุติธรรม” (JUSTICE WHAT S THE RIGHT TO DO)^{๙๙} กล่าวถึงคุณค่าในการทำหน้าที่และผลของการกระทำหน้าที่ที่มีใจความโดยสรุปว่า ค่านิยมว่าคุณค่าทางศีลธรรมของการกระทำไม่ได้อยู่ที่ผลพวงของการกระทำนั้น แต่อยู่ที่เจตนา เป็นเจตนาชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ สิ่งที่สำคัญคือการทำดีเพราะมันดี ไม่ใช่เพราะมีเจตนาแอบแฝง การกระทำอะไรก็ตามจะเป็นความดีมีศีลธรรมจะต้องสอดคล้องกับกฎศีลธรรมและต้องกระทำไปเพื่อกฎศีลธรรมด้วย เจตนาซึ่งมีคุณค่าทางศีลธรรมคือเจตนาแห่งหน้าที่ ซึ่งค่านิยมหมายถึงการทำให้สิ่งที่ถูกต้องด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง ค่านิยมไม่ได้บอกว่าเรามีหน้าที่อะไรบ้าง เขายังไม่ได้บอกว่าหลักศีลธรรมสูงสุดต้องการให้เราทำอะไร เขาเพียงแต่ตั้งข้อสังเกตว่า เวลาที่เราประเมินคุณค่าทางศีลธรรมของการกระทำ แปลว่าเราประเมินเจตนาของการกระทำนั้น ๆ ไม่ใช่ผลกระทบบที่เกิดขึ้น

ถ้าหากเราทำอะไรด้วยเจตนาอื่นที่นอกเหนือจากหน้าที่ เช่นผลประโยชน์ส่วนตัว การกระทำของเราที่ไร้ซึ่งคุณค่าทางศีลธรรม ค่านิยมยืนยันว่าข้อนี้เป็นจริงไม่เฉพาะแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ยังรวมถึงความพยายามทั้งหมดที่จะตอบสนองต่อความจำเป็น ความปรารถนา รสนิยม และกิเลสของเรา ค่านิยมที่ว่า เจตนาแบบนี้ซึ่งเขาเรียกว่า “เจตนาแห่งแรงโน้ม” (motive of inclination) อยู่ตรงข้ามกับเจตนาแห่งหน้าที่ (motive of duty) เขายืนยันว่ามีเพียงการกระทำที่ทำจากเจตนาแห่งหน้าที่เท่านั้นที่มีคุณค่าทางศีลธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงความหมายที่แท้ของกรรมในหนังสือ “บุญกรรมนรกสวรรค์ เลือกกันได้ทุกคน”^{๑๐๐} สรุปความได้ว่า หลักกรรมเป็นหลักธรรมที่ลึกซึ้ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเข้าไปถึงหลักใหญ่ ๆ โดยเฉพาะปฏิเสธสมุปบาท จะต้องระลึกไว้ว่า กรรมนี้มีใช้

^{๙๙}ไมเคิล เจ แซนเดล. *ยุติธรรม*, แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ openworlds, ๒๕๕๔.)

^{๑๐๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *บุญกรรมนรกสวรรค์ เลือกกันได้ทุกคน*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : บริษัท แอ็คทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๗.)

เพียงเรื่องภายนอก ไม่ใช่การกระทำที่แสดงออกมาทางกาย ทาวาจาเท่านั้น ต้องมองเข้าไปถึง กระบวนการทำงานในจิตใจ และผลที่เกิดขึ้นในจิตใจของแต่ละขณะ ๆ ที่เดียว ความหมายที่แท้จริง ของกรรมมุ่งเอาความเป็นไปในจิตใจของแต่ละคนแต่ละขณะ กรรมที่จะแสดงออกมาทางกายทาง วาจาอะไร ๆ ก็ต้องเริ่มขึ้นในใจก่อนทั้งสิ้น จุดเริ่มแรกในกระบวนการทำงานของจิตเป็นอย่างไร เกิดขึ้นโดยมีเหตุมีผลอย่างไร แล้วแสดงออกทางบุคลิกภาพอย่างไร ในขั้นลึกจะต้องศึกษาเรื่อง กรรมอย่างนี้ ถ้าทำความเข้าใจในเรื่องนี้ให้ชัดเจนแล้ว จะมองเห็นว่า กรรมเกี่ยวพันกับชีวิตของ เราอย่างชัดเจนอยู่ตลอดเวลาทุกขณะ

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหากันต์ วฑฒนวิโส สรุปเรื่องความสำคัญของหน้าที่ทางศีลธรรมของค้ำที่ซึ่ง สัมพันธ์กับเจตนาดีที่ปราศจากเงื่อนไขไว้ใน วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่อง เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในจริยศาสตร์ของค้ำที่กับพุทธจริยศาสตร์ตามพระคัมภีร์ของพระพุทธเจ้า”^{๑๒} ว่า จริยศาสตร์ของค้ำที่ทำให้ความสำคัญกับหน้าที่หรือพันธะทางศีลธรรม ซึ่งมีลักษณะที่ ตายตัวแน่นอนแบบกฎเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์ ค้ำที่พิจารณาความถูกต้องของการกระทำจาก ธรรมชาติภายในของการกระทำเอง ความดีในจริยศาสตร์ของค้ำที่จึงขึ้นกับเจตนาดี โดย ปราศจากเงื่อนไข ไม่มีแรงจูงใจทางอารมณ์หรือความรู้สึกใด ๆ มาประกอบนอกจากแรงจูงใจที่ เป็นหลักการเท่านั้น นอกจากนั้นเจตนาดีจะต้องมีสัมพันธ์กับสิทธิทางจริยธรรมด้วย สิทธิทาง จริยธรรมในความหมายที่ว่า มนุษย์มีสิทธิบางประการในฐานะที่เป็นมนุษย์และมีความเสมอภาค กันเท่านั้น ค้ำที่เชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเองโดยไม่ขึ้นกับปัจจัยหรือเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น ค้ำที่ได้เสนอหลักสำคัญ ๓ ข้ออันเป็นลักษณะของกฎศีลธรรม คือ ๑. หลักความเป็นสากล ๒. หลักของมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตนเอง ๓. หลักความเป็นตัวเอง

^{๑๒} พระมหากันต์ วฑฒนวิโส, “ การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในจริย ศาสตร์ของค้ำที่กับพุทธจริยศาสตร์ตามพระคัมภีร์ของพระพุทธเจ้า ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ปรัชญา, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕).

พระศุภกิจ เทศกัจจ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องหน้าที่ของค้ำกับพุทธทาสภิกขุ”^{๑๓} ได้ข้อสรุปในเรื่องหน้าที่ของค้ำที่มีพื้นฐานอยู่ของเหตุผลอันเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างเจตนาดีว่า ค้ำทำให้ความสำคัญกับหน้าที่อันเป็นพันธะทางจริยธรรมที่จะต้องกระทำ ซึ่งมีลักษณะที่แน่นอนตายตัว ค้ำที่พิจารณาการกระทำหน้าที่ที่ถูกต้อง จะต้องเกิดจากธรรมชาติภายในของผู้มีเหตุผล หน้าที่ในทางจริยศาสตร์ของค้ำจึงมีพื้นฐานอยู่บนเหตุผล เพราะค้ำถือว่าเหตุผลทำหน้าที่สร้างเจตนาให้บริสุทธิ์ ให้เป็นเจตนาดีโดยปราศจากเงื่อนไข เป็นเจตนาดีโดยตัวมันเอง ไม่มีแรงกระตุ้นทางอารมณ์ความรู้สึกใด ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง แม้แต่อารมณ์ความรู้สึกในด้านบวกหรือสิ่งที่ค้ำที่เรียกว่าแรงโน้มที่ทำให้การกระทำสอดคล้องกับหน้าที่ก็ตาม ค้ำที่ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม นอกจากจะเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากเหตุผลหรือเจตนาดีเท่านั้น การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีจึงเป็นการกระทำโดยสำนึกในหน้าที่อย่างแท้จริง ในทัศนะของค้ำเห็นว่า มนุษย์มีหน้าที่ต่อตนเองและต่อผู้อื่น โดยการกระทำหน้าที่นั้นจะต้องเป็นการกระทำที่มีเป้าหมายในตัวเอง ส่วนการกระทำต่อตนเองและผู้อื่นในฐานะวิธีการหรือเครื่องมือไปสู่เป้าหมายนั้น ไม่ถือว่าเป็นการกระทำหน้าที่ทางศีลธรรม ค้ำเห็นว่า การกระทำหน้าที่ทางจริยธรรมจะต้องมีความแน่นอนตายตัวเช่นเดียวกับความแน่นอนตายตัวของกฎศีลธรรม โดยไม่ขึ้นกับบุคคลผู้กระทำแม้ในเวลาหรือสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม การกระทำหน้าที่เพื่อหน้าที่เป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมเสมอ

สิริวรรณ ตั้งจิตตาภรณ์ ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเจตจำนงดีของค้ำกับแนวคิดพุทธปรัชญา”^{๑๔} ได้สรุปผลการศึกษาเรื่องเจตนาดีอันมาจากความสำนึกในหน้าที่ที่ปราศจากการคาดหวังผลตอบแทนและความคล้อยคลึงกันในแนวคิดจริยศาสตร์ระหว่างค้ำและพุทธปรัชญาไว้ว่า แนวคิดที่สำคัญในจริยศาสตร์ของค้ำ คือแนวคิดเรื่องเจตจำนงดี ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นสิ่งดีโดยปราศจากเงื่อนไข ดีในตนเอง ดีในทุกสถานการณ์และทุกสภาพแวดล้อม ในทัศนะของค้ำเกี่ยวกับการกระทำดีต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี

^{๑๓} พระศุภกิจ เทศกัจจ, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องหน้าที่ของค้ำกับพุทธทาสภิกขุ” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๑.

^{๑๔} สิริวรรณ ตั้งจิตตาภรณ์, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเจตจำนงดีของค้ำกับแนวคิดพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๑).

เท่านั้น และการกระทำที่เกิดจากเจตจำนงดีก็มีความหมายเช่นเดียวกับกระทำตามหน้าที่ อันเกิดจากการสำนึกในหน้าที่อย่างแท้จริงโดยไม่คาดหวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากนั้นค่าน้ำยังชี้ให้เห็นอีกว่า การกระทำที่ดีอันเกิดจากเจตจำนงดีหรือสำนึกในหน้าที่ก็คือ การกระทำที่เกิดจากเหตุผล ซึ่งค่าน้ำถือว่าเหตุผลเป็นพื้นฐานของการทำความดี ส่วนการกระทำที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึก หรือที่ค่าน้ำเรียกว่าแรงขับนั้น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่เกิดจากอารมณ์ในด้านบวกหรือด้านลบก็ตาม ในทัศนะของค่าน้ำก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี เพราะเป็นการกระทำที่เป็นไปตามเงื่อนไขเท่านั้น นอกจากนี้ ค่าน้ำยังถือว่าค่าทางจริยธรรมของการกระทำมีความแน่นอนตายตัว โดยไม่ขึ้นอยู่กับผู้กระทำ เวลา สถานที่และสภาพแวดล้อมใด ๆ รวมทั้งเกณฑ์ตัดสินการกระทำก็มีความแน่นอนตายตัวด้วยเช่นกัน

สุเทพ พรหมเลิศ ทำวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องผลกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท”^{๑๕} ได้ไว้ในผลการศึกษาในเรื่องผลกรรมว่า ผลกรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึงผลแห่งกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่เกิดจากเจตนาโดยตรง รวมทั้งผลกรรมที่เกิดขึ้นโดยปราศจากเจตนาที่เรียกว่าอัพยาก ฤตวิบากด้วย และอาจจัดผลกรรมตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการศึกษา คือจัดเป็นผลกรรมระดับภายในจิตใจ ระดับบุคลิกภาพ ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ระดับสังคม หรืออาจเป็นจัดผลกรรมระดับสากล ระดับสังคม และระดับปัจเจกก็ได้ แต่ไม่ว่าจะจัดผลกรรมไว้อย่างไร ผลกรรมในพระพุทธศาสนาก็มีความหมายรวมลงในคำสอนหลักที่ว่า ขึ้นชื่อว่ากรรมทั้งหลายย่อมไม่ว่างเปล่าจากผล ธรรมทั้งหลายมีวิบากเป็นผล เพราะผลเป็นสิ่งที่สืบเนื่องจากกรรมทั้งหลาย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า หลักการที่สำคัญของค่าน้ำมีดังนี้ เจตนาดีคือสิ่งที่ดีในตัวเองโดยปราศจากเงื่อนไข เจตนาจะดีเมื่อการกระทำเกิดจากความสำนึกในหน้าที่ และการกระทำจะถูกเมื่อทำตามกฎศีลธรรมซึ่งจะไม่เกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้น ไม่ต้องหวังผลหรือพิจารณาผลลัพธ์ต่าง ๆ ภายนอก ไม่ได้เป็นวิธีการที่นำไปสู่สิ่งอื่น เช่น ความสุขหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ และควรให้เหตุผลเป็นสิ่งควบคุมหรือนำทาง ไม่ควรให้ความอยากหรือความรู้สึกเข้ามามีอำนาจในการกระทำหน้าที่ นั่นคือการกระทำหน้าที่เพื่อหน้าที่เท่านั้น การกระทำ

^{๑๕}สุเทพ พรหมเลิศ, “แนวคิดเรื่องกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ของคนเราจะมีแรงจูงใจสองประการ ได้แก่ความสำนึกในหน้าที่กับผลประโยชน์ส่วนตน หน้าที่ทางศีลธรรมจึงต้องเกิดจากแรงจูงใจที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่เท่านั้น

ส่วนหน้าที่และกฎทางศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นให้ความสำคัญกับหลักกฎแห่งกรรม และถือว่าเจตนาอันเองเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการกระทำของมนุษย์ การกระทำนั้นจะต้องมีผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นเสมอ และผลที่เกิดขึ้นจะต้องมีความสมควรแก่การกระทำที่แน่นอนไม่ผิดพลาด เพราะเหตุว่ากรรมและผลของกรรมนั้นเป็นเรื่องของกฎแห่งเหตุผลที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ

ข้อมูลจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ได้รวบรวมมานี้ พบว่ายังไม่มีการศึกษาเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านิยมที่ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นฐานและแนวทางในการทำวิจัยเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านิยมที่ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามต่อวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้คือ เพื่อให้ทราบลักษณะหน้าที่ทางศีลธรรมทั้งของค่านิยมและพุทธปรัชญาเถรวาท และเพื่อทราบทัศนะของพุทธปรัชญาที่มีต่อหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านิยมว่าเป็นอย่างไร ?

๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยนี้ มีขอบเขต ๒ อย่างดังนี้

๑.๖.๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านิยมที่ให้คุณค่าที่ตัวการกระทำ โดยไม่คำนึงถึงผลของการกระทำ และไม่ให้คุณค่าของความรู้สึกรักของมนุษย์ทั้งด้านบวกและลบ ส่วนแนวคิดหน้าที่ทางศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทที่ให้ความสำคัญทั้งตัวการกระทำและผลของการกระทำด้วย ทั้งนี้เพื่อหาคำตอบว่าพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีทัศนะต่อหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านิยมอย่างไร ?

๑.๖.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานเขียนของเอมมานูเอลค่านท์ เช่น Groundwork of the Metaphysics of Morals , Critique of Pure Reason , Practique of Practical Reason เป็นต้น

รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical analysis) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากงานเขียนของค่านท์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของเขา เช่น Groundwork for the Metaphysics of Morals , Critique of Pure reason , Critique of Practical Reason และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรม

๒) รวบรวมข้อมูลในชั้นทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางด้านต่าง ๆ ของค่านท์ โดยเฉพาะแนวคิดทางด้านศีลธรรมของเขาจากเอกสารต่าง ๆ รวบรวมข้อมูลจากงานเขียนและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับด้านศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาท

๓) วิเคราะห์ วิพากษ์ อธิบายความ และแสดงผลผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนมากที่สุด

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑) ทำให้ทราบแนวคิดหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านท์ได้อย่างชัดเจน

๒) ทำให้ทราบแนวคิดหน้าที่ทางศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทได้ชัดเจน

๓) ทำให้ทราบทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านท์